

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“___” листопада 2019 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Муніципальна економіка»

на тему: «Активізація економічного зростання на місцевому рівні
(на прикладі міста Одеса)»

Виконавець:

студент ФЕУП, 67 грп.

Салтанов Владислав Олегович _____
(підпис)

Керівник:

д.е.н, професор

Сментина Наталія Валентинівна _____
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	
1.1. Поняття та методи оцінювання економічного зростання	6
1.2. Індикатори економічного зростання на місцевому рівні в умовах децентралізації.....	14
1.3. Механізми управління економічним зростанням на місцевому рівні	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ М. ОДЕСА	
2.1. Основні показники розвитку економіки м. Одеса.....	29
2.2. Оцінка основних параметрів економічного розвитку м. Одеса....	37
2.3. Аналіз існуючих інструментів активізації економічного розвитку міста.....	46
РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	
3.1. Напрями та можливі інструменти активізації економічного зростання в м. Одеса	54
3.2. Консолідоване фінансування інвестиційно-інноваційних розробок на рівні міста.....	67
3.3. Ризики інноваційно-інвестиційного розвитку міста та заходи щодо їх мінімізації.....	75
ВИСНОВКИ.....	82
Список використаних джерел.....	86
Додатки.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток територій є одним з головних пріоритетів реформування системи забезпечення економічного розвитку України. Забезпечення передумов стабільного зростання та формування умов для підвищення якості життя відбувається через перегляд існуючих підходів до регулювання розвитку, шляхом активізації процесів багаторівневого управління з акцентом на перенесення центрів ініціації економічних змін із загальнодержавного рівня на рівень окремих територій, посилення ролі місцевого рівня управління у забезпеченні умов економічного зростання, а також зростання відповідальності локальної влади за якість та комплексність місцевого розвитку, посилення ролі локального рівня системи стратегічного управління.

На загальнодержавному рівні створюються умови для масового запуску проектів розвитку локальних територій за рахунок зростання фінансової бази місцевих бюджетів, реалізації проектів за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку та коштів міжнародної технічної допомоги, субвенцій на соціально-економічний розвиток територій, програм реформування системи освіти, первинної ланки медицини, громадської безпеки та інше.

Принципових змін зазнає система державної підтримки розвитку підприємництва. У розширення централізованої моделі регулювання, у якій переважала ініціація регуляторних впливів на загальнодержавному рівні у вигляді глобальних програм розвитку окремих секторів економіки, додаються механізми, які дозволяють активізацію локальних ініціатив та можливостей, що створює передумови до реалізації принципів розумної спеціалізації та найбільш ефективного використання локальних конкурентних чинників, ресурсних та кадрових можливостей територій.

Децентралізація створює умови для реалізації підприємницьких та соціальних ініціатив за моделлю «знизу-догори», водночас актуалізуючи

запит на формування вітчизняної моделі координації суспільних та підприємницьких ініціатив, розвитку цивілізованої системи відносин між владою, бізнесом та громадянськістю. Зростання прозорості економічних відносин у сфері підприємництва, поширення партисипативних моделей публічного управління формує умови для збільшення ефективної конкуренції як в економічній сфері, так і в сфері використання бюджетних та майнових ресурсів, які керуються локальною владою.

Водночас, процеси реформування потребують визначення найбільш ефективних механізмів управління секторами соціальної сфери, публічного управління, побудови діалогу між стейкхолдерами. Їх відбудова забезпечується за рахунок імплементації досвіду розвинених країн та використання ресурсів міжнародної технічної допомоги, що дозволить уникнути багатьох проблем та сформувати найбільш ефективну модель розвитку територій з врахуванням адаптації кращих світових практик до українських реалій.

Серед досліджень з питань економічного зростання на місцевому рівні, слід виділити роботи С. І. Архієреєва, О. Ю. Бобровської, Я. А. Жаліла, В. А. Карпова, А. І. Ковальова, В. С. Ніценко, Н. В. Сментини, О. В. Ульянченко, З. В. Юринець. Але сьогодні ні вітчизняна, ні зарубіжна теорія ще не дає достатніх відповідей щодо конкретних інструментів інноваційного розвитку територій та відповідної державної і регіональної політики.

Мета дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти забезпечення економічного зростання м. Одеса.

Завдання дослідження:

- розглянути теоретичні питання щодо предмету дослідження;
- визначити індикатори економічного зростання на місцевому рівні в умовах децентралізації;
- описати механізми управління економічним зростанням на місцевому рівні;

- здійснити аналіз показників ресурсного потенціалу міста Одеса;
- провести оцінку основних параметрів економічного розвитку м. Одеса;
- проаналізувати інструменти активізації економічного розвитку міста;
- визначити перспективи інвестиційно-інноваційної діяльності на рівні міста;
- довести доцільність використання механізму консолідованого фінансування інноваційних проектів.

Об'єкт дослідження – процес активізації економічного зростання м. Одеса.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів активізації економічного зростання на місцевому рівні.

Методи дослідження. Як теоретичний базис використовувалися загальнонаукові методи: системний, формально-логічний, метод аналізу і синтезу. Для практичних досліджень використовувалися горизонтальний і порівняльний аналіз, методи угруповань та інші статистичні методи. Обрані методи дають можливість порівнювати, групувати та аналізувати дані.

Інформаційною базою дослідження слугували закони та нормативно-правові акти з питань планування місцевого розвитку, монографії вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій та періодичних видань, в яких розкриваються теоретичні аспекти економічного розвитку на місцевому рівні, дані Інтернет-джерел, а також стратегічні та програмні документи з розвитку м. Одеси.

Публікації. За результатами дослідження підготовлена стаття: Салтанов В.О. Морегосподарські кластери: передумови формування та особливості функціонування. *Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом*. 2019. № 30. С. 97-100.

ВИСНОВКИ

В результаті розгляду теоретичних та прикладних аспектів економічного зростання на місцевому рівні, у кваліфікаційній роботі зроблено наступні висновки:

1. Економічне зростання розглядається економічною наукою як складова частина й одна з найважливіших характеристик економічного розвитку країни. Це поняття пов'язане з кількісною зміною обсягів виробництва і споживання ВВП. Воно буває позитивним, якщо реальні (порівнянні) обсяги ВВП в аналізованому періоді перевищують його рівень у базисному році. В іншому випадку доводиться характеризувати «зростання» як негативне.

2. В умовах децентралізації органи місцевого самоврядування мають, насамперед, сприяти розвитку окремих галузей (сфер, секторів) економіки територіальної громади, в тому числі: житлово-комунального господарства, міського транспорту, зв'язку, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування тощо.

3. На сьогодні існує нагальна потреба у створенні регіональних агентств з технологій та інновацій, які, за підтримки держави, здійснюють підтримку інноваційної діяльності в регіонах. Подібні агентства вже успішно функціонують в багатьох європейських регіонах і спеціалізуються на проведенні семінарів для дослідників, наданні допомоги в отриманні патентів та ліцензій, організації трансферу технологій, проведенні конкурсів та грантів тощо.

4. З аналізу фінансово-економічних показників м. Одеси за останні 3 роки видно, що практично за всіма показниками за період, що аналізується відбувалося зростання. Виключенням став показник перевезення пасажирів усіма видами транспорту загального користування. За останні 3 роки він зменшився на 27,3 млн. пасажирів або на 9,4%. На фоні росту обсягу реалізованої продукції (+30,8%) та обсягу капітальних інвестицій (+37,6%),

економікою міста було досягнуто позитивного значення фінансового результату до оподаткування. Якщо в 2016 році цей результат був від'ємним -1627 млн. грн., то в 2018 році результат став позитивним і склав 6236 млн. грн.

5. Доказом ефективності економічної політики розвитку міста є його рейтинги у порівнянні з іншими містами України. За результатами незалежного експертного оцінювання бюджету на 2018 рік в місті Одеса засвідчено високий рівень прозорості бюджетного процесу (50%). Високий рівень свідчить про те, що Одеська міська рада задовольняє майже всі критерії відкритості бюджетної інформації та прозорості бюджетних рішень, і використовує певні інновативні практики в бюджетному процесі. Оприлюднена бюджетна інформація відповідає вимогам чинного законодавства.

6. Можна стверджувати про позитивну динаміку надходження коштів до міського бюджету м. Одеси. Між результатами за 2017 та 2018 років спостерігається збільшення майже на 126%. Така ж динаміка спостерігається на регіональному рівні. Видаткова частина бюджету міста Одеси на 2018 рік зберігає соціальну спрямованість: 65,9% видатків спрямовувалися на такі галузі, як: «Соціальний захист і соціальне забезпечення», «Соціально-культурна сфера» (освіта, охорона здоров'я, культура та мистецтво, фізична культура та спорт).

7. Прямі іноземні та капітальні інвестиції м. Одеса мають зростаючий характер. Інвестиційно-привабливими були підприємства таких видів економічної діяльності, як: – промисловості – 25,5% від загального обсягу прямих інвестицій (акціонерного капіталу); – транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 22,0%; – операції з нерухомим майном – 20,9%; – професійної, наукової і технічної діяльності – 9,2%; – оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 6,1%; – будівництва – 4,4%; – діяльності в сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 4,2%. Що стосується

найближчих перспектив можна стверджувати про найбільшу привабливість для інвестування у туристичному сегменті.

8. Інструменти активізації економічного розвитку міста Одеса містяться у Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. Щорічно департаментом економічного розвитку Одеської міської ради розробляється та виконавчим комітетом Одеської міської ради затверджується план дій з реалізації Стратегії, який є головним інструментом реалізації та моніторингу виконання Стратегії, а також включає в себе ряд послідовних заходів з реалізації стратегічних завдань. Але як показав наш аналіз дієвості інструментів реалізації програми, що вони не в повній мірі відповідають задачам, що поставлені для реалізації мети програми. Лише 19,6% коштів, що виділяються на виконання програми мають пряме або опосередковане відношення до сприяння залучення інвестицій в економіку міста.

9. Визначено, що забезпечення місцевого економічного розвитку можлива за рахунок активізації інвестиційно-інноваційного потенціалу міста. Це у свою чергу, вимагає формування програм, які сприяють застосуванню великих інвестиційно-інноваційних можливостей міста. Для реалізації даної задачі пропонується створити відповідні організаційні структури, у яких буде зосереджено необхідні важелі активізації інвестиційно-інноваційної діяльності у місті, а також необхідні фінансові інструменти, які спрямовані на реалізацію програм інвестиційно-інноваційного розвитку міста.

10. Одним з інструментів забезпечення соціально-економічного розвитку міста є створення вільної економічної зони або території пріоритетного розвитку. Побудована економіко-математична модель показала, що функціонування цієї зони призведе до зросту середньої заробітної плати залежно від розміру залучених інвестицій.

11. В якості організаційної структури управління інвестиційно-інноваційним розвитком пропонується створити Центр сприяння інноваційного розвитку, метою якого є консолідація науково-технічного

потенціалу міста для рішення проблем інвестиційно-інноваційного розвитку міста.

12. Вирішенню проблем з фінансуванням інвестиційно-інноваційного розвитку міста допоможе створення спеціального місцевого фонду фінансової підтримки інноваційного розвитку, на функції якого буде покладено відбір та реалізація інноваційних проектів. Фонд прямо не фінансує інноваційні проекти, а здійснює організаційні кроки щодо консолідації фінансових ресурсів, шляхом визначення їх розпорядників та розрахунку обсягів фінансування за кожним їх джерелом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз ринкової кон'юнктури: навчальний посібник / В. Р. Кучеренко та ін. Одеса : ОНЕУ, 2014. 345 с.
2. Архієреєв С. І. Взаємозв'язок розвитку регіональної інноваційної системи, інтерактивних інноваційних комплексів, та інноваційної інфраструктури. Приклад регіону Емілія-Романья. URL: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_1_09/09asipre.pdf
3. Асаул А. Формування інвестиційного клімату. *Економіка України*. 2010. №4. С. 83-87.
4. Бакуменко В. Д., Кравченко С. О., Михненко А. М. Інновації в управлінні суспільним розвитком : навч. посіб. К. : НАДУ, 2009. 116 с.
5. Балджи М.Д. Тенденції розвитку підприємництва в Україні та Одеській області. *Економічні інновації: зб. наук. праць*. Вип. 59. 2015. С. 52-59.
6. Бекетов Н. В. Проблемы стратегического планирования регионального развития. *Региональная экономика: теория и практика*. 2008. № 35. С. 15-19.
7. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. К.: ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.
8. Бобровська О. Ю. Оцінка якості розробки програм розвитку муніципальних утворень як передумова їх сталого розвитку. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2005. Вип. 3. С. 302 – 311.
9. Бобух І. М. Спеціальні економічні зони в Україні: теорія і практика: Моногр. К.: Наук. думка, 2004. 252 с.
10. Бойченко В. С. Інфраструктурне забезпечення регіонального інноваційного розвитку. *Держава та регіони*. 2010. Вип. 6. С. 80-83.
11. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. К.: ТОВ «Атлант ЮЕмСі», 2015. 230 с.

12. Вагнер І. М. SWOT аналіз як інструмент стратегічного аналізу. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*. 2009. №4(20). С.81-84
13. Гавриш О. А. Башилова В. П. Інноваційно-інвестиційні процеси в національній економіці та підприємництві. *Сучасні проблеми економіки та підприємництво*. 2014. Випуск 13. С. 78-85.
14. Герасимчук З. В., Вахович В. М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2002. 248 с.
15. Головатюк В. М., Соловійов В. П., Кореняко Г. І. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : монографія. К. : Фенікс, 2008. 224 с.
16. Горбаченко С.А. Управлінські інновації, як важіль забезпечення стратегічного розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2018. № 1 (253). С. 59-71.
17. Дегтярьова І. Механізми управління конкурентоспроможністю регіону: сутність та місце у системі механізмів управління державою. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/4/06.pdf>.
18. Дума О. І. Виклики та перспективи у розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/154.pdf
19. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): наукова монографія. К.: Світ знань, 2002. 234с.
20. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: 2019. 115 с.
21. Жихор О. Б., Куценко Т. М. Інноваційний розвиток регіону: монографія. К. : УБС НБУ, 2012. 251 с.
22. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН І-66 України. К: 2015. 336 с.

23. Інтелектуально-інноваційний розвиток регіону в контексті євроінтеграції: монографія / ред.: Л. К. Семів; Л : Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2017. 483 с.
24. Інституції підтримки підприємництва: концепція, особливості, діяльність / Центр громадської експертизи, Представництво Фонду Фрідріха Науманна в Україні, Програма USAID «Лідерство в економічному врядуванні». 2016. 176 с.
25. Казаков М. А. Инновации и лидерство на региональном уровне управления: технологический поход. *Социология и социальная работа. Вестник Нижегородского ун-та им. Н. И. Лобачевского*. 2009. № 1 (13). С. 13–17.
26. Карпов В.А., Горбаченко С.А. Аналіз підприємницьких проєктів: навчальний посібник. О: ОНЕУ ротапринт, 2013. 241с.
27. Ларіна Р.Р. Малий бізнес в Україні: роль та особливості розвитку в національній економіці (монографія). Донецьк: «Вебер», 2007. 300 с.
28. Макаренко М. В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 7. С. 217–224.
29. Ніценко В. С., Попович В. В. Проблеми сталого розвитку Одеського регіону. *БізнесІнформ*. 2013. № 7. С. 69-73.
30. Одеська область. Україна сьогодні URL: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Odesa/>.
31. Одеська область. Паспорт області. URL: <http://region.odessa.gov.ua>
32. Онікієнко В. В., Ємельяненко Л. М, Терон І. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України. К. : РВПС НАН України, 2006. 480 с.
33. Офіційний веб – сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

34. Павлова С. І. Теоретичні підходи до класифікації методів оцінки інвестиційних проектів. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2009. №1(47). С. 195–198.

35. Перелік діючих регіональних цільових та комплексних програм Одеської області (станом на 01.10.2018). URL: <http://oblrada.odessa.gov.ua/odeska-oblast/strategichni-ta-programni-dokumenty-oblasti/perelik-diyuchyh-regionalnyh-tsilovyh-ta-kompleksnyh-program-odeskoyi-oblasti/>

36. Побурко Я. В. Часткові та комплексні статистичні оцінювання внеску регіонів України у соціально-економічний розвиток держави. *Регіональна економіка*. 2004. № 3. С. 121 – 138.

37. Про порядок розроблення в Одеській обласній державній адміністрації регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання: Розпорядження Голови обласної державної адміністрації від 04.07.2017 р №544/А-2017 URL: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a81b63e0c78d.pdf>

38. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. N1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

39. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

40. Про затвердження Програми зайнятості населення м. Одеси на період до 2022 року: Рішення Одеської міської ради №2743-7 від 14.12.2017 р. URL: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/102327/>

41. Проекти регіонального розвитку URL: <http://rozvytok.in.ua/krashchi-praktiki/proekti-regionalnogo-rozvitku/172-smr>

42. Проекти регіонального розвитку URL: <https://surdp.eu/Regional-Development-Projects>

43. Проекти в сфері туризму інвестиційної агенції 5-T URL: <https://odessa5t.com.ua/projects/tourism>

44. Проект «Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року». URL: <https://www.businesslaw.org.ua/strategia-rozvytku-pidpryemnytva/>
45. Проект стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеса до 2022 року. URL: <http://www.odessa.ua/ru/news/47462>.
46. Про Одещину. Одеська обласна державна адміністрація URL: <http://oda.odessa.gov.ua/info/pro-odewinu/harakteristika/>.
47. Проблеми підвищення ефективності господарювання в народногосподарському комплексі (на мезо- та мікроекономічних рівнях): монографія / за ред. А.І. Ковальова, Н.В. Сментини. Одеса: Атлант, 2013. 398 с.
48. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Одеса, 2011. 536 с.
49. Савченко В. Ф., Стойка В. О., Стойка С. О. Вплив адміністративно-територіальної реформи на соціально-економічний розвиток України. *Економічні горизонти*. 2018. № 2(5). С. 28-34.
50. Саламатов В. Методика оцінки ефективності муніципального управління. *Вісн. НАДУ при Президентові України*. 2004. №4. С. 337 – 343.
51. Сментина Н.В. Соціально-економічний розвиток м. Одеса в розрізі стратегічного планування як форми управління розвитком мезосистем URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-2_0-pages-132_137.pdf
52. Степаненко С. В. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу регіону та управління ним. Державне будівництво : електронне наукове видання ХарPI НАДУ при Президентові України. 2013. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-1/doc/2/03.pdf>.
53. Стратегічні плани дій та програми розвитку Одеси URL: <https://oda.odessa.gov.ua/social-economic/stratplanprog>

54. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36382.pdf>
55. Терещенко Д. А. Організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади. Х : Харківський РІДУ, 2009. 207 с.
56. Україна: перспективи розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку України URL: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=63b63994-6f7c-4a31-ab33-562a0ff402a8&tag=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini>
57. Ульянченко О. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність, як основа сталого розвитку економіки держави. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. Вип.2(1). С.70-76.
58. Формування місцевих бюджетів: вимоги законодавства, проблемні питання та шляхи їх вирішення URL: <http://uaror.org.ua/?p=18937>
59. Хамініч С. Ю. Конкурентоспроможність національної економіки: особливості, пріоритети та проблеми. *Актуальні проблеми економіки*. – 2017. № 4 (70). С. 20–26
60. Шкуренко О. В. Фінансові аспекти вдосконалення реалізації регіональних програм. URL: http://www.confcontact.com/20100916/ek_shkurenko.htm
61. Щодо напрямків удосконалення стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіону URL: http://old.niss.gov.ua/monitor/monitor_33/02.htm.
62. Юринець З.В., Круглякова В.В., Петрух О.А. Інноваційно-інвестиційна політика держави: стан та особливості розвитку URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/4_ukr/16.pdf
63. Мій город: IT-cluster Odessa URL: <https://mg.od.ua/projects/itcluster-odessa>